

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

Editör: Mustafa SAFRAN

Selma YEL

Ahmet ŞİMŞEK

Banu ÇULHA ÖZBAŞ

Barış KAYA

Bekir Necati ALTIN

Bülent AKBABA

Bülent AKSOY

Ebru AY

Ebru GENÇTÜRK

Elif ALADAĞ

Erkan YEŞİLTAŞ

Gökçe KILIÇOĞLU

Gülfem SARP KAYA

Hakan KOÇ

Halil TOKCAN

Harun ER

Hilmi DEMİR KAYA

Kubilay YAZICI

Nadire Emel AKHAN

Nazlı GÖKÇE

Nihal BALOĞLU UĞURLU

Nihat ŞİMŞEK

Seçil ŞENYURT

Selahattin KAYMAKCI

Sezai ÖZTAŞ

Sıddıka DEMİR TAŞ

Soner ALADAĞ

Soner Mehmet ÖZDEMİR

Şahin ORUÇ

Talip ÖZTÜRK

Yasin DOĞAN

Zihni MEREY

Ahmet Şakir ATÇI

4. Baskı

Editör:

Prof. Dr. Mustafa SAFRAN

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

ISBN 978-605-4282-02-9

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2015, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

1. Baskı: Kasım 2009, Ankara

4. Baskı: Şubat 2015, Ankara

Yayın-Proje Yönetmeni: Ayşegül Eroğlu

Dizgi-Grafik Tasarım: Ezgi Öz Dincel

Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı

Baskı: Ayrıntı Basım Yayın ve Matbaacılık Ltd. Şti
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 770. Sokak No: 105/A
Yenimahalle/ANKARA
(0312-394 55 90)

Yayıncı Sertifika No: 14749

Matbaa Sertifika No: 13987

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi 0312 430 67 50 - 430 67 51

Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

Ön Söz

Son yıllarda sosyal bilimlere ilişkin olarak yapılan tartışmalarda, kendi ilgi alanının dışına taşmamayı bir tür “mesleki edep” olarak algılayan, kendi yönetimi ve bulgularıyla sınırlı sosyal bilim anlayışının yerini, disiplinler arası iletişimi öngören, “anlamın” bütün boyutlarını ele almadan “gerçeğin” eksik kalacağını fark eden, yeni denilecek bir sosyal bilim arayışı dile getirilmektedir. Bu tartışmalarda gün yüzüne çıkan şey, sosyal bilimlerden her birinin, karşısında cılız kaldığı bütüncül gerçeğin baskısından kurtulabilme isteğidir.

Bu durum, bir eğitim programı olan sosyal bilgiler için de geçerlidir. Sosyal bilgiler, toplumsal gerçeğin bütününe anlamlı bir bakış açısı bir bakabilmeyi öngörmektedir. Bununla birlikte, uygulamalar, belirli bir zaman denenmiş bir içeriğin mutlaklaştırılması biçiminde yürümekte ve sosyal bilimlerin dinamik ve değişebilen yapısı, vazgeçilmez olduğu düşünülen kimi olguların kesin bilgisi haline gelmektedir. Benzer durum, öğrenme öğretme süreçlerinin tasarlanmasında da gözlenmektedir. Çünkü bu iki unsur birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Özetle, sosyal bilimler öğretimi, sosyal bilimler alanında genellikle varılan, tek disiplinde çok disiplinli (interdisiplin) bir alana doğru kayma eğilimine rağmen, belirli bir içeriğin yalnızca sınıf ortamında ve uygulana gelen yöntemlerle sunulması şeklinde yürümektedir.

Bununla birlikte, sosyal bilgiler öğretimi alanında son yıllarda Türkiye’de deyim yerindeyse “baş döndürücü” bir hızla yapılan araştırmaların sonuçları, hem alanın öğretmenlerine hem de akademisyenlere yenilikçi ilhamlar sunmaktadır. Elinizde bulundurduğunuz bu çalışma, akademik düzeyde yapılan söz konusu çalışmaların öğretmen eğitimine yansıtılması açısından olduğu kadar, sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan materyal eksikliği, pedagojik bilgi eksikliği gibi pratik sorunları çözmeye dönek olması açısından da önemlidir.

Kitabın oluşturulmasında Türkiye’nin çeşitli üniversitelerinde görev yapan genç bir akademisyen kadrosu görev yaptı. Buradan hepsine teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca kitabın oluşturulmasında katkısını sunan başta Servet Sarıkaya olmak üzere Pegem Akademi Yayıncılık ailesine de teşekkür ederim.

Çalışmanın, öğretmen adaylarına ve öğretmenlere ve sosyal bilgiler öğretimi alanında çalışan tüm eğitimcilere kurumsal ve pratik yararlarının olacağına inanıyorum...

PROF. DR. MUSTAFA SAFRAN

Bölümler ve Yazarları

1. Bölüm

SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI VE ÖĞRETMEN YETERLİKLERİ

Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi (s. 3-16)

Öğr. Gör. Dr. Gökçe KILIÇOĞLU, Gazi Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı ve Değerlendirilmesi (s. 17-48)

Doç. Dr. Soner Mehmet ÖZDEMİR, Kırıkkale Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterlikleri (s. 49-66)

Yrd. Doç. Dr. Ebru GENÇTÜRK, Karadeniz Teknik Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Gülfem SARP KAYA, Aksaray Üniversitesi

2. Bölüm

SOSYAL BİLGİLERDE KAVRAM VE BECERİLERİN ÖĞRETİMİ

Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi (s. 69-92)

Doç. Dr. Seçil ŞENYURT, Uludağ Üniversitesi

İlköğretim Öğrencilerinde Tarihsel Zaman ve Kronoloji Becerileri (s. 93-117)

Doç. Dr. Ahmet ŞİMŞEK, Sakarya Üniversitesi

Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi (s. 119-150)

Prof Dr. Selma YEL, Gazi Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Soner ALADAĞ, Adnan Menderes Üniversitesi

Sosyal Bilgilerde Karakter Eğitimi (s. 151-164)

Yrd. Doç. Dr. Ebru AY, Niğde Üniversitesi

Sosyal Bilgilerde Ekonomi Konularının Öğretimi (s. 165-180)

Yrd. Doç. Dr. Nadire Emel AKHAN, Akdeniz Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılabilecek Düşünme Becerilerinin Öğretimine Yönelik Farklı Yaklaşım ve Modeller (s. 181-221)

Yrd. Doç. Dr. Barış KAYA, Bülent Ecevit Üniversitesi

3. Bölüm

SOSYAL BİLGİLERDE ARAÇ - GEREÇ, MATERYAL VE TEKNOLOJİ KULLANIMI

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğretim Materyalleri ve Teknolojileri (s. 225-241)

Yrd. Doç. Dr. Erkan YEŞİLTAS, Cumhuriyet Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Eğitiminde Teknoloji Araçlarının Kullanımı (s. 243-265)

Yrd. Doç. Dr. Nihal BALOĞLU UĞURLU, Niğde Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Ders Kitapları (s. 267-282)

Yrd. Doç. Dr. Şahin ORUÇ, Yıldız Teknik Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Görsel Materyallerin Kullanımı (s. 283-319)

Yrd. Doç. Dr. Bülent AKBABA, Gazi Üniversitesi

Kanıt Temelli Öğrenmeyi Geliştiren Öğrenci Merkezli Stratejiler ve Teknikler Üzerine Bir Derleme (s. 321-340)

Yrd. Doç. Dr. Yasin DOĞAN, Adıyaman Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Filmlerin Kullanımı (s. 341-360)

Yrd. Doç. Dr. Sezai ÖZTAŞ, Kırklareli Üniversitesi

Harita Becerileri ve 11- 14 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Yapabilecekleri Harita Becerileri (s. 361-387)

Doç. Dr. Hakan KOÇ, Cumhuriyet Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Bülent AKSOY, Gazi Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Derslerinde Bir Öğretim Materyali Olarak Edebi Ürünler (s. 389-412)

Doç. Dr. Ahmet ŞİMŞEK, Sakarya Üniversitesi

Sosyal Bilgilerde Biyografi Kullanımı (s. 413-431)

Doç. Dr. Selahattin KAYMAKCI, Karadeniz Teknik Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Harun ER, Bartın Üniversitesi

4. Bölüm

SOSYAL BİLGİLERDE YAKLAŞIM VE YÖNTEMLER

Sosyal Bilgilerde Strateji, Yaklaşım, Yöntem ve Teknikler (s. 435-471)

Doç. Dr. Halil TOKCAN, Niğde Üniversitesi

Doç. Dr. Hilmi DEMİRKAYA, Akdeniz Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Eğitiminde Yaratıcı Drama (s. 473-486)

Yrd. Doç. Dr. Elif ALADAĞ, Adnan Menderes Üniversitesi,

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Proje Yaklaşımı (s. 487-505)

Yrd. Doç. Dr. Talip ÖZTÜRK, Gazi Üniversitesi

5. Bölüm

SOSYAL BİLGİLERDE DERS DIŞI FAALİYETLER

Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf Dışı Eğitim Etkinlikleri (Müze ve Arazi Çalışmaları) (s. 509-543)

Yrd. Doç. Dr. Bekir Necati ALTIN, Niğde Üniversitesi

Öğr. Gör. Dr. Sıddıka DEMİRTAŞ, Hacettepe Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf İçinde Sınıf Dışı Eğitim Etkinlikleri (s.545-583)

Yrd. Doç. Dr. Bekir Necati ALTIN, Niğde Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrencisi Ahmet Şakir ATI, Niğde Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Eğitiminde Topluma Hizmet Uygulamaları (s. 585-509)

Doç. Dr. Nazlı GÖKÇE, Anadolu Üniversitesi

6. Bölüm

SOSYAL BİLGİLERDE ÖLÇME DEĞERLENDİRME

Sosyal Bilgilerde Ölçme ve Değerlendirme (s. 613-666)

Yrd. Doç. Dr. Nihat ŞİMŞEK, Gaziantep Üniversitesi

7. Bölüm

SOSYAL BİLGİLERDE DİŐİPLİNLER ARASI KONULAR

Sosyal Bilgilerde Atatürkçülük Konularının Öğretimi (s. 669-718)

Doç. Dr. Kubilay YAZICI, Niğde Üniversitesi

İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi (s. 719-742)

Doç. Dr. Zihni MEREY, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Kültürel Miras Eğitimi (s. 743-762)

Yrd. Doç. Dr. Banu ÇULHA ÖZBAŞ, Dokuz Eylül Üniversitesi

Seçilmiş Sosyal Bilgiler Öğretimi Bibliyografyası (Kaynakçası) (s. 763-747)

Yrd. Doç. Dr. Şahin ORUÇ, Yıldız Teknik Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

1. Konu: Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi

Giriş	4
Sosyal Bilgilerin Önemi	5
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Temel Yaklaşımlar	6
Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	6
Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	6
Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	7
Sosyal Bilgiler Öğretiminin Tarihsel Gelişimi	7
Dünyada Sosyal Bilgiler Öğretiminin Gelişimi	7
Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretiminin Gelişimi.....	8
Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler.....	9
Sosyal Bilgilerdeki Belli Başlı Disiplinler	10
Antropoloji	10
Sosyoloji.....	11
Tarih	11
Coğrafya.....	12
Siyaset Bilimi	12
Ekonomi.....	13
Psikoloji	14
Kaynakça	14

2. Konu: Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı ve Değerlendirilmesi

Giriş	18
2004 Yılında Geliştirilen Sosyal Bilgiler Programının İncelenmesi	19
Programın Vizyonu.....	20
Programın Temel Yaklaşımı.....	20
Programın Yapısı.....	21
2004 Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi.....	33
Benimsenen Temel Yaklaşım Yönünden Değerlendirme	33
Programın Deseni Yönünden Değerlendirme	35
Programın Yapısı Yönünden Değerlendirme	36
Amaçlar/Kazanımlar Yönünden Değerlendirme	36
İçerik (Kapsam)Yönünden Değerlendirme.....	38
Öğrenme-Öğretme Süreci Yönünden Değerlendirme	39
Değerlendirme Yönünden Değerlendirme.....	41
Sonuç.....	43
Kaynakça	45

3. Konu: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterlikleri

Giriş	50
Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlikleri.....	51
Konu Alanı Bilgisi	52
Alan Öğretimi Bilgisi	55
Müfredat Bilgisi.....	56
Ölçme ve Değerlendirme	57
Sınıf Yönetimi	57
İletişim	58
Öğretmenin Kişisel Yeterlikleri	59
Öğretmenin Okuryazarlık Yeterlikleri	59
Bilgi Okuryazarlığı	60
Teknoloji Okuryazarlığı	60
Vatandaşlık Okuryazarlığı.....	61
Medya Okuryazarlığı.....	61
Coğrafya Okuryazarlığı.....	61
Tarih Okuryazarlığı.....	62
Sonuç.....	62
Kaynakça	63

2. BÖLÜM

1. Konu: Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi

Kavram Nedir?	70
Kavramların Sınıflandırılması.....	70
Kavram Öğretimi.....	72
Kavram Yanılgıları.....	73
Sosyal Bilgiler Derslerinde Kavram Öğretimi Neden Önemlidir?	75
Kavram Öğretiminde Yöntemler.....	80
Anlam Çözümleme Tabloları.....	80
Kavram Haritaları.....	81
Kavram Bulmacaları.....	83
Kavramsal Değişim Metinleri	85
Kavram Karikatürleri.....	85
Kavram Ağları.....	87
Sonuç ve Öneriler	88
Kaynakça	89

2. Konu: İlköğretim Öğrencilerinde Tarihsel Zaman ve Kronoloji Becerileri

Giriş	94
Çocuklarda Zaman Algısının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	95
Çocukta Geçmiş Zaman Algısı	96
Tarihsel Zaman Kavramı ve Öğrenimi.....	97
Tarihsel Zaman Kavramının Öğretimi İçin Önerilen Etkinlikler.....	98
Zaman Şeritleri.....	100
Zaman Kapsülleri.....	105
Kişisel Zaman Kapsülü.....	105
Kişisel Değişim Zaman Kapsülü.....	106
Aile Zaman Kapsülleri	106
Ünlü İnsanların Zaman Kapsülleri	107
Kültür Zaman Kapsülleri	107
Sanat Zaman Kapsülleri.....	107
Hikâyeler	108
Günlük ve Mektuplar	109
Tarihsel Hikâye.....	109
Tarihsel Niteliği Olan Üç Boyutlu Kanıtlar.....	109
Etkinlik.....	110
Kaynakça	115

3. Konu: Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi

Giriş	120
Değer Kavramı.....	120
Değerlerin Sınıflandırılması.....	122
Değerler Eğitimi.....	125
Değerler Eğitiminde Yaklaşımlar	129
Telkin Etme Yaklaşımı (Değerlerin Doğrudan Öğretimi)	129
Ahlaki Gelişim Yaklaşımı (Ahlaki İnkilem, Moral Dilemma).....	130
Değer Analizi.....	133
Değerleri Belirginleştirme (Değer Açıklaması, Values Clarification)	134
Davranış Öğrenme Yaklaşımı (Action Learning).....	136
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değerler.....	137
Etkinlikler	140
Kaynakça	147

4. Konu: Sosyal Bilgilerde Karakter Eğitimi

Karakter Eğitiminin Tarihsel Gelişimi	152
Karakter Kavramı	153
Karakter Eğitimi.....	155
Karakter Eğitimi ve Aile	156
Karakter Eğitimi ve Okul	157
Sosyal Bilgiler ve Karakter Eğitimi	158
Etkinlik	160
Kaynakça	163

5. Konu: Sosyal Bilgilerde Ekonomi Konularının Öğretimi

Sosyal Bilimler İçerisinde Ekonomi Disiplininin Yeri.....	166
Ekonomi Konularının Öğretilmesinin Önemi	167
Ekonomi Konuları Nasıl Öğretilmelidir?.....	168
Sosyal Bilgiler Dersi ve Ekonomi Konularının Öğretilmesi.....	169
Sosyal Bilgiler Dersinde Ekonomi Konularını Öğretirken Gerekli Yol Haritası	171
Etkinlikler	174
Kaynakça	178

6. Konu: Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılabilecek Düşünme Becerilerinin Öğretimine Yönelik Farklı Yaklaşım ve Modeller

Düşünmeyi Öğretmek.....	182
Düşünme Becerileri	184
Problem Çözme Becerisi	184
Karar Verme Becerisi.....	186
Yaratıcı Düşünme Becerisi	187
Eleştirel Düşünme Becerisi.....	189
Bilgi İşleme Yaklaşımına Göre Düşünme Becerileri.....	191
Vygotsky'nin Bilişsel Gelişim Modeli	193
Vygotsky'nin Modelinin, Piaget'nin Yapısalcı ve Watson'un Davranışçı Modelleri ile Benzerlik ve Farklılıkları	201
Düşünme Becerilerinin Öğretim Programları (Modelleri)	204
SOI (Structure of Intellect Program) Zihnin Yapısı Programı	205
Philosophy For Children (Çocuklar İçin Felsefe) Programı	207
THINK (Strategic Reasoning Program) Stratejik Muhakeme Programı	209
TIEP (The Instrumental Enrichment Program) Aracılı Zenginleştirme Programı.....	210
Somerset Yaklaşımı (Somerset Düşünme Becerileri Dersi)	211
Etkinlikler	213
Kaynakça	217

3. BÖLÜM

1. Konu: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğretim Materyalleri ve Teknolojileri

Giriş	226
Bilim ve Teknoloji.....	226
Öğretim Teknolojisi.....	227
Öğretimde Materyal Kullanımının Yeri ve Önemi.....	227
Öğretim Materyali Hazırlama İlkeleri	230
Öğretim Materyali Hazırlamada Dikkat Edilecek Hususlar	231
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Öğretim Materyalleri	232
Kaynakça	240

2. Konu: Sosyal Bilgiler Eğitiminde Teknoloji Araçlarının Kullanımı

Giriş	244
Teknoloji Araçlarının Sosyal Bilgiler Eğitimindeki Yeri	244
Sosyal Bilgiler Eğitiminde Kullanılabilecek Teknoloji Araçları	245
İnternet	245
Hipermedya	246
Yazılım Araçları	247
Sosyal Bilgiler Eğitiminde Teknoloji Araçlarının Kullanımının Öğretim Programının Farklı Boyutları Açısından Değerlendirilmesi	248
Sosyal Bilgiler Eğitiminin Küreselleşme Boyutunda Teknoloji Kullanımı.....	248
Sosyal Bilgiler Eğitiminin Demokrasi ve Vatandaşlık Eğitimi Boyutunda Teknoloji Kullanımı.....	249
Sosyal Bilgiler Eğitiminin Çevre Boyutunda Teknoloji Kullanımı.....	250
Sonuç.....	251
Etkinlik	251
Kaynakça	262

3. Konu: Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

Giriş	268
Ders Kitabı	270
Ders Kitaplarının Hazırlanması	273
İçerik	273
Dil, Anlatım ve Üslup	274
Öğrenme, Öğretme ve Ölçme-Değerlendirme	274
Teknik, Tasarım ve Düzenleme	275
Öğrenci Çalışma Kitabı	275
Öğrenci Çalışma Kitabının Hazırlanması	275
Öğretmen Kılavuz Kitabı	277
Öğretmen Kılavuz Kitabının Hazırlanması.....	278
Ders kitaplarının İnceleme Usul ve Esasları	279
Sosyal Bilgiler Kitaplarını İnceleme ve Değerlendirme Ölçütleri	280
Kaynakça	281

4. Konu: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Görsel Materyallerin Kullanımı

Giriş	284
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Görsel Materyallerin Kullanımı	284
Resim	287
Fotoğraf	291
Karikatür.....	294
Minyatür ve Gravürler	298
Gazete	304
Tarih Şeritleri	308
Etkinlikler	309
Kaynakça	316

5. Konu: Kanıt Temelli Öğrenmeyi Geliştiren Öğrenci Merkezli Stratejiler ve Teknikler Üzerine Bir Derleme

Giriş	322
Öğretmenlerin Sınıfta Uygulayacağı Teknikler İçin Temel Kriterler	322
Tarihsel Düşünme ve Kanıt	323
De La Paz'ın Tarihsel Düşünme Stratejileri Modeli.....	324
Drake ve Brown'un Üç Aşamalı Tarihsel Düşünme Stratejisi	325
Lecocq'un Kavrama- Analiz –Değerlendirme Stratejisi	329
Tarihsel Olay Yeri İnceleme Tutanağı Tekniği.....	332
Sonuç.....	334
Etkinlikler	334
Kaynakça	338

6. Konu: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Filmlerin Kullanımı

Giriş	342
Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Filmler	343
Filmleri Temin Etme	346
Filmlerin Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlar	347
Sosyal Bilgiler Derslerinde Filmlerin Kullanımı.....	347
Gösterim Öncesi	349
Gösterim Sırası.....	350
Gösterim Sonrası.....	350
Filmlerin Yararlılıkları	351
Filmlerin Sınırlılıkları	352
Sonuç.....	353
Öneriler	353
Ekler ve Etkinlik	354
Kaynakça	358

7. Konu: Harita Becerileri ve 11-14 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Yapabilecekleri Harita Becerileri

Giriş	362
Harita Becerileri	363
Sembolleri Anlama ve Yorumlama Becerisi.....	363
Harita Okuma ve Yorumlama Becerisi.....	365
Yön Bulma Becerisi	366
Profil Çıkarma Becerisi.....	367
Konum ve Koordinat Belirleme Becerisi	369
Ölçek Kullanma Becerisi	372
Uzaklık, Alan ve Eğim Ölçme Becerisi.....	373
Taslak Harita Oluşturma ve Fiziksel Özellikleri Tanımlama Becerisi ...	375
Bilişsel Gelişim Süreci ve 11 – 14 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Yapabilecekleri Harita Becerileri.....	376
Sosyal Bilgiler Programı, Ders Kitapları ve Harita Becerileri.....	379
Sonuç ve Öneriler	380
Kaynakça	386

8. Konu: Sosyal Bilgiler Derslerinde Bir Öğretim Materyali Olarak Edebi Ürünler

Giriş	390
Sosyal Bilgiler İçin Edebiyat.....	391
Edebi Üründen Neyi Anlamak Gerekir?.....	391
Tarihsel Edebi Ürünler	393
Tarihsel Olmayan Edebi Ürünler	398
Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Edebi Eserlerden Yaralanma Durumu ve Şekli	399
Edebi Ürünlerin Kullanım Biçimleri Nasıl Olmalıdır?	401
Bir Materyal Olarak Edebi Ürünleri Kullanmanın Sınırlılıkları.....	404
Etkinlik	405
Kaynakça	409

9. Konu: Sosyal Bilgilerde Biyografi Kullanımı

Giriş	414
Biyografi	415
Biyografiyle İlişkili Edebi Türler	415
Biyografi Türleri	416
Biyografinin Tarihsel Gelişimi.....	417
Biyografi Hazırlanırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	418
Biyografi Seçilirken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	420
Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Biyografi	421
Sosyal Bilgilerde Biyografi Kullanımının Yararları.....	422
Sosyal Bilgilerde Biyografi Kullanımının Sınırlılıkları	423
Sosyal Bilgiler Dersinde Biyografi Kullanım Esasları	423
Sosyal Bilgiler Dersinde Biyografiyi Etkili Bir Biçimde Kullanmak İçin Bazı Öneriler	425
Sonuç.....	425
Etkinlikler	426
Kaynakça	428

4. BÖLÜM

1. Konu: Sosyal Bilgilerde Strateji, Yaklaşım, Yöntem ve Teknikler

Giriş	436
Yöntem Seçimini Etkileyen Faktörler.....	436
Öğretim Stratejileri	437
Sunuş Yoluyla Öğretim (Anlamlı Öğrenme).....	437
Buluş (Keşfetme) Yoluyla Öğretim	439
Araştırma-İnceleme Yoluyla Öğretim.....	441
Öğretim Kuramları, Modelleri, Yaklaşımları.....	441

Yapılandırıcılık	441
Çoklu Zeka Kuramı	445
İşbirliğine Dayalı Öğretim	448
Öğretim Yöntem ve Teknikleri	453
Anlatım	453
Soru-Cevap	453
Tartışma	455
Tartışma Teknikleri	455
Panel.....	455
Forum.....	456
Sempozyum.....	456
Münazara.....	456
Zıt Panel	456
Workshop (Çalıştay/Düşünme Atölyesi).....	456
Gösteri (Demostrasyon)	456
Örnek Olay	457
Beyin Fırtınası.....	457
Altı Şapkalı Düşünme Tekniği	460
İstasyon.....	460
Görüş Geliştirme	461
Konuşma Halkası	462
Etkinlikler	464
Kaynakça	468

2. Konu: Sosyal Bilgiler Eğitiminde Yaratıcı Drama

Giriş	474
Yaratıcı Drama Nedir?.....	474
Drama Oyun ilişkisi	475
Drama Tiyatro İlişkisi.....	476
Psikodrama	476
Dramanın Tarihçesi	477
Yaratıcı Dramanın Uygulama Aşamaları.....	478
Yaratıcı Dramanın Öğeleri / Bileşenleri	479
İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Yaratıcı Drama	480
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yeni Lisans Programında Drama	482
Etkinlik	483
Kaynakça	484

3. Konu: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Proje Yaklaşımı

Giriş	488
Proje Nedir?	488
Proje Yaklaşımının Tarihsel Gelişimi	489
Proje Yaklaşımının Amaçları	490
Proje Yaklaşımının Özellikleri	490
Proje Çalışmasında Öğrenci Kazanımları	490
Proje Çalışmalarının Bilgi Kaynakları.....	491
Proje Türleri.....	491
Proje Yönteminde Öğretmen ve Öğrencinin Rolü	493
Proje Çalışmasının Faydaları ve Sınırlılıkları.....	494
Proje Çalışmasının Aşamaları	494
Sonuç.....	502
Öneriler	502
Kaynakça	504

5. BÖLÜM

1. Konu: Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf Dışı Eğitim Etkinlikleri (Müze ve Arazi Çalışmaları)

Giriş	510
Sınıf Dışı Eğitim Nedir?.....	511
Sınıf Duvarları Dışına Çıkmak Niçin Gereklidir? ve Öğrenene Neler Kazandırmaktadır?	513
Sınıf Dışı Eğitim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Neden Önemlidir?	517
Sınıf Dışı Eğitim Programlarının Hazırlanmasında Nelere Dikkat Edilmelidir?.....	518
Sosyal Bilgiler Dersinde Örnek Sınıf Dışı Eğitim Etkinlikleri	523
Kaynakça	541

2. Konu: Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf İçinde Sınıf Dışı Eğitim Etkinlikleri

Giriş	546
Sınıf İçinde Sınıf Dışı Bir Etkinlik Olur Mu?.....	551
Etkinlikler	558
Kaynakça	582

3. Konu: Sosyal Bilgiler Eğitiminde Topluma Hizmet Uygulamaları

Giriş	586
Toplum, Hizmet ve Uygulama Kavramlarının Tanımları	587
Toplumsal Sorumluluğa Yönelik Konular ve Tartışmalar	588

Öğretmen Yetiştirme Programlarında Topluma Hizmet Uygulamaları	591
Sosyal Bilgiler Eğitiminde Topluma Hizmet Uygulamaları	596
Sosyal Bilgiler Programının Topluma Hizmet Uygulamaları Bakımından İncelenmesi	600
Etkinlik	604
Kaynakça	606

6. BÖLÜM

1. Konu: Sosyal Bilgilerde Ölçme ve Değerlendirme

Giriş	615
ÖLÇMENİN TÜRLERİ	615
Doğrudan Ölçme	615
Dolaylı Ölçme	615
Türetilmiş Ölçme.....	616
ÖLÇME ARAÇLARININ NİTELİKLERİ	616
Güvenirlilik.....	616
Geçerlik	616
Geçerlik Güvenirlilik İlişkisi	617
DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMLARI	617
Eksikleri Belirleyici (Diagnostik) Değerlendirme	618
Şekillendirici (Formative) Değerlendirme	618
Tamamlayıcı (Summative) değerlendirme	618
NEDEN ÖLÇME ve DEĞERLENDİRME?	619
ÖLÇEK KAVRAMI	620
Sınıflama Ölçekleri	620
Sıralama Ölçekleri	620
Eşit Aralıklı Ölçekler	621
Eşit Oranlı Ölçekler.....	621
SOSYAL BİLGİLERDE GELENEKSEL VE ALTERNATİF ÖLÇME DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMLARI	621
Geleneksel Ölçme Değerlendirme.....	622
Yazılı Yoklamalar	623
Kısa Cevaplı Sorular	624
Doğru Yanlış Soruları	625
Çoktan Seçmeli Sorular	626
Eşleştirme Soruları.....	627
Alternatif Ölçme Değerlendirme Araçları.....	630
Portfolyo Değerlendirme	630
Performans Değerlendirme.....	638
Puanlama Ölçeği (Rubrikler)	643
Proje	646
Kontrol Listeleri	649
Grup Değerlendirmesi.....	650
Akran Değerlendirme	652
Görüşme	652
Gözlem	653

Öz Değerlendirme.....	655
Kavram Haritaları.....	656
Tutum Ölçekleri.....	657
Tanılayıcı Dallanmış Ağaç	658
Yapılandırılmış Grid	660
Kelime İlişkilendirme Testleri.....	661
Sonuç	663
Kaynakça	664

7. BÖLÜM

1. Konu: Sosyal Bilgilerde Atatürkçülük Konularının Öğretimi

Giriş	670
Atatürkçülük Nedir?.....	671
Sosyal Bilgiler ve Atatürkçülük Konularının Arasındaki İlişki.....	672
Tarihsel Süreç İçerisinde Sosyal Bilgiler Derslerinde Atatürkçülük Konuları	674
Yeni Öğretim Programı ve Atatürkçülük Konuları.....	676
Sosyal Bilgiler Derslerinde Atatürkçülük Konularının Öğretiminde Öğretmenlerin Rolü.....	701
Atatürkçülük Konularının Kavram, Beceri ve Değer Boyutlarının Öğretimi	702
Atatürkçülük Konularının Öğretiminde Kullanılabilecek Bazı Araç Gereçler	704
Ölçme ve Değerlendirme	709
Etkinlik Örnekleri	709
Kaynakça	716

2. Konu: İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi

Giriş	720
Sosyal Bilgiler Programında Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi.....	722
İnsan Hakları Eğitimi	723
İnsan Hakları Eğitiminin Önemi	725
İnsan Hakları Eğitiminin Amacı.....	726
İnsan Hakları Eğitiminde Metod	727
Etkili İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi.....	728
Okul ve Ailede Verilen Eğitimin Tutarlılığı	728
Okul ve Sınıf İklimi	728
Öğretmen Davranışı	729
Diğer Derslerden Yararlanma.....	729
İnsan Hakları ve Vatandaşlık Dersi.....	730
Sosyal Bilgiler Programında İnsan Hakları Eğitimi	732
Sosyal Bilgiler Programında Ara Disiplin Olarak İnsan Hakları Eğitimi.....	733
Kaynakça	739

3. Konu: İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Kültürel Miras Eğitimi

Giriş	744
İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kültürel Miras Eğitiminin Yeri ve Önemi.....	746
Sosyal Bilgilerde Kültürel Miras Eğitiminin Öğrenme Alanları	749
Kültür ve Miras	749
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	750
Kültürel Miras Eğitiminde Kullanılabilecek Tarihsel Kanıt Araçları.....	752
Sözlü Kaynaklar.....	752
Tarihsel Nesnelere.....	752
Görsel Kanıtlar	755
Yazılı Kanıtlar.....	755
Kültürel Miras Eğitiminde Tarihsel Mekanlar	755
Sonuç.....	756
Etkinlik	757
Kaynakça	760

4. Konu: Seçilmiş Sosyal Bilgiler Öğretimi Bibliyografyası (Kaynakçası)

Giriş	764
Sosyal Bilgiler Öğretimi İle İlgili Kitaplar.....	765
Sosyal Bilgiler Öğretimi İle İlgili Makaleler.....	769

1. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI VE
ÖĞRETMEN YETERLİKLERİ

1. KONU

SOSYAL BİLGİLER TANIMI, DÜNYADA VE ÜLKEMİZDE GELİŞİMİ VE ÖNEMİ

Öğr. Gör. Dr. Gökçe KILIÇOĞLU
Gazi Üniversitesi

Konu Başlıkları

Giriş

SOSYAL BİLGİLERİN ÖNEMİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR

Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

DÜNYADA SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN GELİŞİMİ

TÜRKİYE'DE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN GELİŞİMİ

SOSYAL BİLGİLER VE SOSYAL BİLİMLER

SOSYAL BİLGİLERDEKİ BELLİ BAŞLI DİSİPLİNLER

Antropoloji

Sosyoloji

Tarih

Coğrafya

Siyaset Bilimi

Ekonomi

Psikoloji

KAYNAKÇA

Giriş

Sosyal Bilgiler insanları ve yaşamlarını konu alır. Kendi kendimizi ve diğerlerini daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Sosyal Bilgileri tanımlamak, coğrafya ya da tarih gibi bir disiplini tanımlamaktan daha zordur; çünkü Sosyal Bilgiler disiplinler arası ve çok disiplinli bir alandır (Doğanay, 2002; 16). Sosyal Bilgilerin okullardaki çok disiplinli özelliği orkestra gibi tarif edilmektedir. Orkestranın belirli müzik parçalarını notalarla ifade etmesi gibi, okul da kendi alanına özgü konuları belirli aşamalarda hayata geçirir, uygular. Bazen orkestrada, diğerleri yardımcı notaları çalarken, yalnızca bir müzik aleti tek başına tümünü yönetir. Örneğin; toplumda yer alan değişiklikler hakkındaki Sosyal Bilgiler dersindeki bir üniteye coğrafya ve iktisadi bilimler ünitesi desteklerken, tarih tümüne rehberlik eder, yol gösterir (Sunal ve Haas, 2005; 11).

Geçmiş yüzyıl boyunca, Sosyal Bilgiler tanımı konuyla ilgili edinilen bilgi arttıkça ve geliştikçe, dahası çocuklar ve gençlerin anlamlı bilgileri nasıl ürettiği hakkında bilgi elde edildikçe değişme eğilimi göstermiştir. Sosyal Bilgiler eğitmenleri her zaman, gelecek kuşaklara demokratik gelenekleri öğretmenin üzerinde durmuşlar ve Sosyal Bilgiler öğretiminin öğrencilerin sosyal hayatı anladıkları ve onun içinde vatandaş olarak yer aldıkları aktif bir süreç olması gerekliliğini savunmuşlardır (Sunal ve Haas, 2005; 11).

İlk kez 1970 yılında Barth ve Shermis üzerinde geniş mutabakat sağlanan bir tanım yapmayı başarmış ise de, Sosyal Bilgiler eğitimcileri Soğuk Savaş'ın sona erişine kadar alana kimi farklılıklar gösteren yeni tanımlar getirmeye devam etmiştir (Öztürk, 2007; 23).

Sosyal Bilgiler eğitimi ile ilgili bilgi üreten ve bu alanda uluslar arası en büyük kuruluşlardan biri olan ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) Sosyal Bilgileri şu şekilde tanımlamaktadır: “Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal Bilgilerin temel amacı, birbirlerine bağımlı, global bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır” (NCSS, 1993; aktaran: Doğanay, 2002; 16).

Ross (1997) Sosyal Bilgileri, gençlerin toplumda aktif olarak yer alması için gerekli olan bilgi, yetenek ve değerlerle donatılması olarak tanımlamaktadır. Sürekli gelişen gelecek nesiller üzerinde yapılan bu vurgu, sömürge yıllarından beri Amerikada'ki eğitimin kabul görmüş amaçlarından biridir (Rose, 1997; Aktaran: Savage ve Armstrong, 2000; 5).

Garcia ve Michaelis (2001; 9) Sosyal Bilgileri; demokratik bir toplumda sorumlu vatandaş yetiştirmek için insan ilişkilerinin incelenmesi ve kültürel mirasın temel özelliklerini aktaran program alanı olarak tanımlamıştır.

Sosyal Bilgiler, insan ilişkilerini göz önünde tutarak, insanların toplumsal ve fiziksel çevresiyle olan ilişkilerini inceleyen bir bilim olarak tanımlanır. Türkiye'deki Sosyal Bilgilerin tanımı şöyle yapılabilir: "Hayat Bilgisi/Sosyal Bilgiler vatandaşlık eğitimi programı, (1) Türk demokratik toplumundaki sorumluluk sahibi vatandaşların görevine uygun amaçlar üreten, (2) içeriğini tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularını ilişkilendirerek oluşturan ve (3) yaşam boyu sürecek vatandaşlık becerileri sunan bir eğitim planıdır (Barth ve Demirtaş, 1997; 1.6).

Erden'in Sosyal Bilgiler tanımı şu şekildedir; "Sosyal Bilgiler; ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır" (Erden, tarihsiz; 8).

Sönmez, Sosyal Bilgileri; "Sosyal Bilgiler, toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen bilgilerdir" şeklinde tanımlamaktadır (Sönmez, 2005; 455).

Ülkemizde, Sosyal Bilgilerin en kapsamlı tanımını, 2005 Sosyal Bilgiler programını hazırlayan komisyon yapmıştır. Buna tanıma göre;

"Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgileri konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleşmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir" (MEB, 2005; 51).

SOSYAL BİLGİLERİN ÖNEMİ

Toplumsal yaşama uyum sağlamak, toplumsal yapı içindeki kişi, grup ve kurumlarla birlikte uyumlu bir biçimde yaşamak son derece güç bir iştir. Toplumsal kurumların ve ilişkilerin basit olduğu toplumlarda birey toplumsal davranışları yaşayarak, ailesinden ve çevresinden öğrenebilir. Ancak, toplumsal kurum ve ilişkilerin geliştiği ve çeşitlendiği günümüz toplumlarında, çocuğun insan ilişkilerin; insanların birbirinden farklı olduğunu; toplumdaki formal ve informal gruplar ile bu grupların işlevlerini; aile başlayan hükümet ve devlet gibi geniş örgütlere kadar uzanan toplumsal kurumları öğrenmesi gerekir. Çocuğun bu davranışların tümünü ailesinden öğrenmesi mümkün değildir. Bu nedenle çocuğun toplumsallaşması işlevini günümüzde özellikle eğitim kurumları üstlenmiştir (Erden, tarihsiz; 4).

Eğitim kurumlarının temel işlevi XXI. Yüzyıl dünyasında etkili ve etkin vatandaş olabilmek için gerekli olan bilgi, beceri ve değerlerin öğrenciye kazandırılmasıdır. Bu bilgi, beceri ve değerlerin önemli bir bölümü ilköğretim kurumlarında özellikle Sosyal Bilgiler derslerinde kazandırılmaya çalışılır.

Günümüzde özellikle yoksulluk, açlık, savaş, dış ilişkiler, işsizlik, hava ve su kirliliği, toplumsal yaşamdaki bozulmalar, işçi ve tüketici sorunları önemli sosyal sorunları oluşturmaktadır. Sosyal Bilgiler dersleri çocukların bu tür problemleri farkında olmalarını, niçin bu sorunların çözümünün kolay olmadığını, bu sorunlara çözümler üretirken hesaba katılması gereken değerler ve muhtemel çözümleri farkında olmalarını sağlar (Preston, 1974; 3).

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR

Öğretmenler genellikle alışılmış yöntemler kullanma eğilimi gösterirler. Bu yöntemler örüntüler (kalıplar) oluşturur. Bunlar anlaşılabilir ve yorumlanabilir niteliktedir. Bu örüntüler, Sosyal Bilgiler öğretimi için üç ayrı ve farklı geleneksel yaklaşım oluşturur (Barth ve Demirtaş, 1997; 1.8).

Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Sosyal Bilgiler öğretimi ile ilgili en eski yaklaşımdır. Bu yaklaşımda Sosyal Bilgilerin temel amacı öğrencilere kültürel mirası aktararak, onların iyi bir vatandaş olmalarını sağlamaktır. Kültürel miras aktarılırken, öğrencilere geçmişteki bilgiler ve olgular; temel toplumsal kurumlar, değerler, inançlar kazandırılmaya çalışılır (Erden, tarihsiz; 7). Geçmiş öğrenme, geçmiş ve geleneklerle gurur duyma, sorumluluk alma, uygun davranışlar sergileme ve otoriteye bağlılık vatandaşlık aktarımı programının en önemli içeriğidir. Yöntem olarak, vatandaşlıkla ilgili değer ve inanışların öğretmen merkezli bir yaklaşımla aktarılması esastır. Öğretmen ideal vatandaşı örnek olarak gösterir ve bu vatandaşın sahip olduğu özelliklerin sorgulanmadan kazanılması gerektiğini anlatır. Kısaca bu yöntem, bir telkin yöntemidir (Doğanay, 2002; 20).

Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Sosyal bilim olarak Sosyal Bilgiler öğretimi, sosyal bilimlere ait bilgi, beceri ve değerlerin kazanılmasının etkili vatandaşlık için en iyi hazırlık olduğu varsayımına dayanır. Bu yaklaşıma göre öğrenciler, sosyal bilimlerin yapısı (onların temel kavramları, genellemeleri ve kuramları) ile bilgi toplama ve yorumlama süreçlerini öğrenmelidir. Bu nedenle sosyal bilimciler tarafından tanımlanan önemli bulgular, bakış açıları ve sorunlar, Sosyal Bilgiler programlarının içeriğini oluşturur (Öztürk, 2007; 25).

Sosyal bilim olarak Sosyal Bilgiler öğretiminde yöntem araştırma-incelemedir. Sosyal bilim dallarıyla ilgili bilgilerin kazanımı yanında bunları öğrenme sürecine de özellikle önem verilir (Doğanay, 2002; 21).

Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Yansıtıcı inceleme olarak Sosyal Bilgiler öğretiminin amacı, öğrencilerin toplumsal ve bireysel problemler karşısında, makul, mantıklı ve düşünülerek alınmış kararlara varmalarını sağlamaktır (Barth ve Demirtaş, 1997; 1.10).

Yansıtıcı inceleme yaklaşımında içerik, geleneksel olarak ders kitaplarında yansıtılan içerikten oldukça farklıdır. Bu yaklaşımda içerik çocuklarda karar verme sürecinin geliştirilmesi için aracı olarak kullanılır. Öğrenciler problemleri çözerken, karar alırken bilgiyi kullanırlar; ancak odak noktasını bilgi değil problem çözme ve bilimsel akıl yürütmeye dayalı karar verme becerisidir. Araştırma-inceleme yöntemi bu yaklaşımın temel yöntemidir. Çocuklar karşılaştıkları gerçek problemleri inceleyerek araştırma becerileri kazanırlar (Doğanay, 2002; 21).

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

DÜNYADA SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN GELİŞİMİ

Sosyal Bilgilerin kapsamına giren konular, Antik Yunan ve Roma gibi büyük medeniyetler kuran batı toplumlarında ilkçağlardan itibaren okullarda okutulmuştur. Herodotes, Thukydides (ykl. M.Ö. 145-86), Aristo, Eflatun aynı zamanda birer öğretmen olarak öğrencilere dersler vermişlerdir. Köklü bir medeniyet olan Çin’de Sima Qian (ykl. M.Ö. 145-86) ile Du-Yu (732-812) tarih dersleri okutmuşlardır. Selçuklu Nizamiye medreseleriyle başlayan gelenek ile ondan sonra Türk ve İslam devletleri ve Osmanlı medreselerinde Sosyal Bilgiler konularına (özellikle tarih ve coğrafya) yer verilmiştir. Avrupa’da 13. asırdan itibaren kurulmaya başlanan Paris, Bologna, Oxford gibi okullarda da bu derslere rastlanmaktadır (Bilgili, 2008;19).

Antik Yunan’a kadar inen okul geçmişlerine rağmen, Sosyal Bilgilerin kapsamına giren derslerin yaygın bir şekilde okul programlarına girişi, büyük ölçüde XIX. yüzyılda Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde gerçekleşmiştir. Osmanlı Türkiye’si de kısa bir süre sonra bu gelişmeleri eğitim/öğretim programlarına yansıtmıştır. Fakat bu dersler, XX. yüzyıla kadar bütün ülkelerde tarih ve coğrafya gibi adlarla tek disiplinli program anlayışına göre yapılandırılmıştır (Öztürk, 2007; 43).

“Sosyal Bilgiler” terimi resmen 1916 yılında Milli Eğitim Derneğinin orta dereceli okulu yeniden teşkilatlandırma komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi tarafından kabul edilmiştir. Komite bu terimi “mevzuu doğrudan doğruya insan cemiyetinin teşkilatına ve tekâmülüne ve bu içtimai birliklerin bir uzvu olması dolayısıyla insana dair olan bilgiler Sosyal Bilgilerdir” diye tarif etmiştir (Moffatt, 1957; 18; Karagözoğlu, 1966; 7).

Sosyal Bilgiler, eğitim kurumlarına bir konu alanı ya da ders olarak ABD’de 20. yüzyılın başında, sosyal yaşantıların karmaşıklaşması, toplumsal değişimin ve çatışmaların artmasıyla birlikte girmiştir. Sosyal Bilgilerin bir